

**VICTOR VLAD DELAMARINA –
BETWEEN LITERARY LANGUAGE AND DIALECT**

**VICTOR VLAD DELAMARINA –
ENTRE LA LANGUE LITTÉRAIRE ET LE DIALECTE**

**VICTOR VLAD DELAMARINA –
ÎNTRE LIMBA LITERARĂ ȘI DIALECT**

Grațîela BENGĂ

Institutul „Titu Maiorescu”,
Academia Română, filiala Timișoara
gratielabenga@yahoo.com

Abstract

This study focuses on Victor Vlad Delamarina's poetic beginnings and tries to explain the linguistic code switching - the dialect spoken in Banat and the literary language. Some items belonging to everyday reality (and defining the writer's individual "habitus") were displaced in poems according to a particular "aisthesis" (aesthetic taste) that was deeply integrated in ethos. Delamarina's choice to write poetry using a dialect may be motivated by a bunch of converging aspects, including a way to fight for linguistic authority. Therefore, the dialectal poems are meant to magnify their prometheic echoes – brought about by the refusal of poetic tradition – and finally add the power of acknowledgement that their linguistic code (supposed to be marginal from both political and poetic points of view) has not achieved. Following Paul Ricoeur's theory on identity and Judith Harris' research, the paper tries to see the way in which social anxieties reflect on Delamarina's poems and how writing becomes an outstanding attempt to cure a traumatic identity or to rebuild a fragmentary self.

Résumé

L'article enquête les débuts poétiques de Victor Vlad Delamarina, en essayant d'expliquer l'alternance des codes linguistiques abordés par l'auteur: le dialecte du Banat et la langue littéraire. Divers aspects de la réalité quotidienne, partie intégrante de son habitus individuel (si on reprend la terminologie de Bourdieu), sont translatés dans des paroles selon un aisthesis (comme inclination esthétique et de goût) intégré, à son tour, à l'éthos. L'option de Victor Vlad d'écrire une poésie dans le dialecte du Banat peut être justifiée par un ensemble d'éléments convergents, y compris une forme de lutter pour l'autorité linguistique. À cet égard, les paroles en dialecte du Banat doubles leurs insertions prométhéennes opérées par le refus de la tradition poétique culte, en les ajoutant la qualité de légitimation d'un code linguistique conçu comme périphérique non seulement du côté littéraire, mais aussi politique. Mais le cumul des préconditions sociales n'exclut pas les effluves de sa propre subjectivité. Sur la direction de Paul Ricoeur et des recherches de Judith Harris, on peut suivre la façon dont les angoisses sociales transparent dans les poèmes de Delamarina et on entrevoit une tentative de guérir les traumas (identitaires) par l'écriture - tout aussi comme on peut décrypter le zèle de l'autoconstruction.

Rezumat

Articolul investighează începuturile poetice ale lui Victor Vlad Delamarina, încercând să explice alternanța codurilor lingvistice: graiul bănățean și limba literară. Diverse aspecte din realitatea cotidiană, incluse în habitus-ul său individual (dacă preluăm terminologia lui Bourdieu), sunt translatate în versuri potrivit unui aisthesis (ca înclinație estetică și de gust) integrat, la rândul lui,

în *ethos*. Opțiunea lui Victor Vlad de a scrie poezie în graiul bănățean poate fi justificată printr-un mănunchi de elemente convergente, inclusiv ca formă de luptă pentru autoritate lingvistică. În acest sens, versurile în grai bănățean își dublează inserțiile prometeice operate prin refuzul tradiției poetice culte, adăugându-le calitatea de legitimare a unui cod lingvistic conceput ca periferic nu numai din punct vedere literar, ci și politic. Pe linia lui Paul Ricoeur și a cercetărilor lui Judith Harris, se urmărește modul în care anxietățile de natură socială transpar în poeziile lui Delamarina și se întrevede o încercare de vindecare a traumelor (identitare) prin scris - așa cum se poate descrie și râvna autoconstrucției.

Key words: *ethos, environment, authority, trauma, recovery*

Mots-clés: *éthos, milieu, autorité, trauma, guérison*

Cuvinte cheie: *ethos, mediu, autoritate, traumă, vindecare*

Ethos și literatură dialectală

E dincolo de orice echivoc că ethosul bănățean nu poate fi în întregime înțeles fără urmărirea fenomenului literar local, cu cele trei componente ale sale: gazetăria rurală, condeierii-plugari și literatura dialectală. (Cf. BOLDUREANU, 2004, 95-1111) În privința ultimelor două, Gabriel Țepelea a făcut câteva considerații importante. Plecând de la viziunea lui Benedetto Croce potrivit căreia nu există limbi model (ideale), autorul *Plugarilor condeieri din Banat* l-a contrazis pe Tancred Bănățeanu, care (plecând de la definiția lui A. Bossert și de la ideea că literatura dialectală este ecoul sufletului pe care îl are țărănul) susținea existența unui nucleu tematic specific literaturii dialectale – și absent, în opinia sa, din poeziile dialectale semnate de Victor Vlad Delamarina. Or, Gabriel Țepelea a subliniat că literatura dialectală este fixată de limbă, nu de conținut (Cf. ȚEPELEA, 2005, 120), iar această realitate literară poate fi confirmată și de scrierile poetului scoțian Robert Burns sau ale unor scriitori dialectali germani - ca Hebel, Klaus Groth și Fritz Reuter. O comparație între autori dialectali din spațiul germanic și scriitorii catalani și provensali, bunăoară, arată diferențe notabile: în timp ce Robert Burns, Hebel, Klaus Groth și Fritz Reuter au ca trăsături comune diletantismul și umorul, catalanii și provensalii erau cultivați și încercau să obțină recrearea unei limbi dialectale într-un veritabil laborator poetic, la care se adăuga un febril activism politic pentru reanimarea valorilor provinciei. (Cf. IBIDEM, 124-125)

Cele dintâi încercări poetice ale lui Victor Vlad au fost făcute la Școala Militară din Craiova. În 1961, Virgil Birou a publicat un articol despre carnetul de buzunar al lui Victor Vlad (oferit de avocatul C. Dobrin), în care se aflau 11 poezii: *Cătănie, În mijlocul codrului, Într-o noapte, Cei trei amici ai omului, Pe câmpul de luptă, O umbră sfântă, Inimi negre, Fluturașul*, dintre care trei fabule versificate (*Lupul și cocorul, Câinele și lupul, Vupoii și strugurii*). Victor Vlad a urmat Școala Militară din Craiova timp de doi ani (1885-1886 și 1886-1887, parțial), iar la Iași a stat trei ani (1887-1888, 1888-1889, 1889-1890). De la Craiova, în 14 februarie 1887, a trimis Elenei Dobrin, mătușa sa, o scrisoare în care se află și următoarele rânduri: „Se pare că nu v-am scris de poeziile mele și de reușita lor. Profesorul M. Strajan¹, renumitul gramatician român, e profesorul nostru. Ne-a dat de câteva ori fabule și alte compoziții ca să le prelucrăm în proză. Eu însă am încercat să le scriu în versuri și mi-a reușit. Versurile au plăcut foarte mult. Profesorul, foarte încântat, a arătat lucrările mele și m-a lăudat în fața întregii clase. El mi-a scris în caiet pe o pagină întreagă cu creion albastru, cu litere mari: «Foarte bine, Idei bogate și bine țesute. Numai scrisul și ortografia lasă ceva de dorit.»²» Eu vă voi trimite poeziile mele una câte una. Deocamdată «Pe

¹ Am păstrat grafia autorului.

² Din scrisoare, se observă că profesorul Mihai Străjanu a fost cel care i-a descoperit talentul și a observat, totodată, nesiguranța ortografică determinată, în principal, de educația din școala primară și gimnazială, când Victor Vlad a studiat în germană, maghiară, dar și ebraică. Profesorul de la Craiova i-a recomandat lui Victor Vlad să se apropie de „Junimea” și l-a pus în legătură cu „Convorbiri literare”, revistă al cărei colaborator era.

câmpul de luptă»”. (DELAMARINA, 2016, 359) Scrisoarea se încheie cu transcrierea poeziei *Pe câmpul de luptă*, concepută în limba literară. Cu un rând mai sus, Victor Vlad îi ceruse mătușii adresa revistei „Familia” a lui Iosif Vulcan. Dat fiind că *Pe câmpul de luptă* a deschis atât carnetul de buzunar cât și seria promisă Elenei Dobrin, e posibil să fi fost prima poezie a lui Victor Vlad, văzută și corectată de profesorul Strajanu. Este opinia lui Virgil Vintilescu, susținută în monografia apărută în 1967 și reluată zece ani mai târziu, într-un articol din „Orizont”. (Cf. VINTILESCU, 1977, 3)

Primele încercări poetice ale lui Victor Vlad au fost așternute în limba literară, așa cum au fost notate și paginile de proză ori piesele de teatru. Dezvoltată pe un subiect sugerat de profesorul Strajan, *Pe câmpul de luptă* este un omagiu adus soldatului român. Se sărbătoreau zece ani de la Războiul de Independență și Victor Vlad era sub impresia lecturilor din *Ostașii noștri*, faimosul ciclu de poezii semnate de Vasile Alecsandri (Cf. VINTILESCU, 1967, 134). *Pe câmpul de luptă* e, fără îndoială, neizbutită. Rimele sunt facile, iar ritmul – șchiop. Dar ceea ce ar fi, totuși, de remarcat la această poezie a începuturilor este preocuparea pentru compoziție și dozarea laborioasă a faptelor, pe fundalul unui ierni înverșunate.

Fabulele versificate (*Vulpoiul și strugurii*, *Lupul și cocorul*, *Câinele și lupul*) au primit formă plecând tot de la teme sugerate la Școala Militară de profesorul Strajanu. De pildă, *Lupul și cocorul* pune în discuție nedreptățile plămădite de cei care au puterea, iar *Câinele și lupul* prezenta, alegoric, dificila problemă a libertății - plecând de la imaginea câinelui care stă în lanț, mulțumit că primește ceva de mâncare: „«Cum? Ești legat, amice dragă?/ Ei bine, află că astă treabă/ Nu-i pentru mine, ți-o spun curat,/ Eu nu pot chiar mort să stau legat./ Dacă robia ție îți place/ Du-te, te satură, trăiește în pace./ Mănâncă mereu ficat și rărunchi,/ Eu m-oi sătura cu rădăcini de trunchi.»/ Așa zise lupul și din sat fugi/ Nemirosindu-i ăst mod de a trăi./ Bine a făcut, îi dau dreptate./ Să moară de foame, dar în libertate./ Decât legat să trăiască/ Și în neștire să se hrănească.”

După cum se vede, în fabulă nu este loc de atitudini romantic-profetice care să facă aluzii la construcții teoretice perfecte pentru societate. Victor Vlad nu-și trece versurile prin sita unor doctrine cu (așa-zisă) valoare universală și nici nu conturează scopuri absolute. În problemele societății, idealul abstract pare să fie pentru el un reper înșelător. Dat fiind că e chemată să ia în calcul o sumedenie de factori care cartografiază relieful social, judecata critică deosebește mai degrabă tolerabilul de intolerabil. Sau riscurile libertății și supraviețuirea în robie. Răspunderea demnă pentru alegerile proprii și slugarnica fugă de răspundere. Peste decenii, această distincție va fi dezvoltată de „spectatorul angajat”, despre care a vorbit Raymond Aron. E un exercițiu atent al proporțiilor, ghidat de dragostea pentru adevăr. Sau de oroarea față de minciună. Iar pentru a da glas adevărului trebuie să nu existe o putere (exterioară) care să-i pună căluș. Ori să-l altereze. De aceea adevărul și libertatea sunt indisociabile. Și de aceea Victor Vlad s-a străduit din răspuțeri să se smulgă dintr-un mediu politic și social profund distorsionant, în care libertățile fundamentale erau îngrădite, iar adevărul – dificil de rostit și de transpus în formă literară. Fără valoare estetică, *Câinele și lupul* are, cred, o altă relevanță: dă măsura lucidității politice a adolescentului Victor Vlad, o luciditate forțată în țesătura incandescentă de condiții și discursuri (frecvent contradictorii) în care a copilărit și a evoluat. Crescut în mijlocul proliferării instrumentelor de asimilare a naționalităților nemaghiare, dar și în efervescenta (uneori utopică a) afirmării valorilor naționale, Victor Vlad a descoperit importanța actului solitar de gândire, capabil să aleagă și să orienteze un drum ori să regleze proporții.

Celelalte poezii din carnetul de buzunar sunt legate, într-un fel sau altul, de viața satului și arată cât de adânc se întrepătrunde ethosul bănățean (cu dimensiunea lui axiologică și morală) cu structura cognitivă (ca sistem de reprezentări, *eidōs*) a lui Victor Vlad. Diverse aspecte din realitatea cotidiană a satului sau viața militară, care au făcut parte din *habitus*-ul său individual (dacă preluăm terminologia lui Bourdieu), sunt translatate în versuri potrivit unui *aisthesis* (ca înclinație estetică și de gust) pe care Pierre Bourdieu a ajuns să-l integreze în *ethos*, după ce în primele dezvoltări ale conceptului vorbise despre el ca una dintre dimensiunile majore ale *habitus*-ului. Bunăoară, *Cătănie*

surprinde amărăciunea care a cuprins întreg satul când flăcăii au fost luați în armată (*recte*, armată străină), iar *În mijlocul codrului* celebrează întoarcerea acasă a tinerilor care fuseseră înregimentați. (La ambele experiențe Victor Vlad fusese martor în timpul copilăriei petrecute în Banat, iar dorința lui năprasnică de a pleca la studii în Regat, pentru a deveni ofițer în armata română, a fost și un răspuns la o serie de norme politico-sociale pe care le considera abuzive.) Poeziile preiau motivele și ritmul cântecelor populare, cu o versificație lejeră care acoperă claviatura gravă a jelaniei sau solfegiul sprințar al mulțumirii.

Într-o noapte denotă, în schimb, influențe de baladă: sunt narate întâmplările și emoțiile prin care trece Radu, un flăcău din sat, în străduința lui de a-și dovedi curajul. Educat (în familie) în spiritul discernământului și al gândirii autonome, tânărul Victor Vlad a încercat să pună problema credințelor primitive perpetuate în viața satului românesc. Din acest punct de vedere, *Într-o noapte* scoate la iveală știutul și neștiutul din om, insula luminoasă a rațiunii și valurile de întuneric care o pot înghiți. Trama acestei poezii narrative este simplă: pentru a-și dovedi bărbăția, Radu merge noaptea în cimitir, cu scopul de a înfinge o furcă în mormântul nanei Floare. Virgil Birou a remarcat compatibilitatea dintre acest poem și atmosfera șezătorilor, „cu poveștile, cântecele, obiceiurile, cu inevitabilele superstiții” (BIROU, 1961, 87). Înainte de toate, *Într-o noapte* se remarcă prin coerența expunerii subiectului, ale cărei articulații conduc spre potențarea gradată a tensiunii și extensii umoristice. Mijloacele artistice de care dispunea Victor Vlad în primele lui încercări poetice nu sunt prea variate. La fel ca în celelalte poezii din carnetul de buzunare, resursele artistice erau găsite cu precădere pe palierul sintactic al textului, nu în stratul stilistic ori în depozitele fonetice și lexicale pe care le conține limba. Slăbiciunile de versificație ies ușor la iveală („Radu calcă voinicește pe drumul cu pietriș/ Doamna lună bucălată îl privește chiorăș.”), dar, pe de altă parte, poezia reușește să îmbine reflectarea tumultului emoțional care-l domina pe flăcău cu abordarea ironică a acestui proces obscur și necontrolat.

Tradiție, revizionism, autoritate

Efortul poetic nu a consumat doar rezervele narcisiste ale tânărului, ci s-a hrănit mai ales dintr-un set de predispoziții (incluse în *habitus*) care i-au schițat modalitățile de înțelegere a unei experiențe noi, creatoare, dar și generos-sfidătoare aspirații prometeice. Voi explica, în rândurile următoare, despre ce este vorba. În periodicele vremii, prima poezie publicată de Victor Vlad a fost *Toaca la Logoj* („Dreptatea”, 1894), scrisă în graiul bănățean și urzită să redea atmosfera încărcată de emoție și de mulțumire din preajma Paștelui. Așadar, debutul poetic al tânărului a constituit o intrare în lumea literară românească pe o poartă bizară, construită de el însuși și ignorând celelalte intrări posibile – recunoscute, validate, valorificate. De ce a optat pentru această cale? De ce a ales riscul de a fi aruncat în derizoriu?

Să amintim, printr-o învăluire a subiectului, că *habitus* este înțeles ca sistem de dispoziții durabile și transpozabile, adică un principiu generativ. Cu alte cuvinte, este vorba despre dispoziții care se regăsesc sub forma unor relații și structuri social constituite. Aceste dispoziții sunt dobândite treptat printr-un proces de inculcare, în care experiențele copilăriei sunt esențiale, dar sunt și structurate, reflectând condițiile sociale în care au ajuns să fie dobândite. Potrivit lui Bourdieu, *Habitus*-ul determină (matricial) o gramatică generativă de practici, dar este totodată și capabil de adaptare la anumite potențialități obiective din diverse situații. Desigur, capacitatea generativă a *habitus*-ului a fost asociată structurii profunde despre care a vorbit Noam Chomsky, numai că, în timp ce viziunea lui Bourdieu se înrădăcinează pe un sol fenomenologic, perspectiva lui Chomsky este mentalistă sau cognitivistă. Pe lângă această diferență, s-a mai subliniat o distincție: dispozițiile care, odată interiorizate, pricinuesc competența lingvistică au un caracter înnăscut la Chomsky, iar la Bourdieu sunt obținute (Cf. ALBULESCU 2014, 71)

Mediul familial în care crescuse Victor Vlad a împletit cultura tradițională (cunoscută pe când locuia în casa din Satu Mic a părinților lui și în cea a bunicilor din Chizătău, dar și prin preocupările pentru folclor ale mamei) și cultura modernă, bine sincronizată cu ideile literare, sociale, politice ale vremii sale. Pe de-o parte, satul i-a dat mereu sentimentul apartenenței organice

la armonia universală (deschizându-l spre omenie și omenesc), iar graiul bănățean definea mai bine decât orice altceva acest perimetru al tradiției. Pe de altă parte, educația lui Victor Vlad scoate la iveală fractura între familie și societate: prima era sensibilă și atentă la valorile naționale (limbă, literatură, cultură, în sensul ei larg), încercând în același timp să se racordeze la marile culturi europene (cu precădere cea germană), cea de-a doua preia directivele politice care impuneau limba maghiară ca element de întărire a autorității. La toate acestea se adăugau formele exterioare cele mai nesemnificative ale practicilor din existența curentă: moduri de a privi, tăcea, (dez)aproba sunt încărcate cu injoncțiuni „insidioase, insistente și insinuante” (BOURDIEU, 2012, 69) și tocmai de aceea, cu consecințe greu de eludat.

În acest cadru, opțiunea lui Victor Vlad de a scrie poezie în graiul bănățean crește pe un sol îmbogățit de un mănunchi de elemente convergente, al căror impact individual e dificil de cântărit. Primul e determinat de dispoziții obținute prin educația familială, în cadrul căreia creativitatea nu a fost niciodată redusă la reprezentările imaginarului cult. Dimpotrivă, contactul direct cu lumea satului și interesul vădit al Sofiei Vlad-Rădulescu pentru creațiile folclorice i-au descoperit copilului resurse nebănuite de expresivitate. Al doilea aspect este găzduit într-o altă zonă a dispozițiilor dobândite și atinge, prin extensie, tradiția literară: e o formă de revizionism (în acest caz, poetic), ivit din reacția de respingere pe care Victor Vlad a căpătat-o față de repetiție, încă din copilărie. Pe cât îl fascina dibuirea unui teritoriu nou, pe atât îl deprimau reluările, indiferent de forma pe care o îmbrăcau acestea. Într-un anume fel, tânărul autor s-a rupt de uzanța literară prin ceea ce Harold Bloom numea *kenoză* (Cf. BLOOM, 2008, 60), părând că s-a golit de sine de parcă ar fi renunțat să mai fie poet, pentru a întrupa (înșelător) doar ecoul anonimului colectiv din cultura populară. Firește că o astfel de înstrăinare față de precursori și, implicit, față de poeticile lor putea fi percepută ca o îndepărtare de poezia însăși, când de fapt ținta ei este de a găsi vocea proprie, chiar dacă risca să pară stridentă pentru auzul coformist. Cel de-al treilea element îl constituie răspunsul (e drept, prin mijlocirea discursului poetic) la dominația simbolică exercitată de o limbă de cultură care a beneficiat de condițiile instituționale necesare impunerii și care a nesocotit graiul local. E, cu alte cuvinte, o formă de luptă pentru autoritate lingvistică. În acest sens, versurile în grai bănățean își dublează inserțiile prometeice operate prin refuzul tradiției poetice culte, adăugându-le calitatea de legitimare a unui cod lingvistic conceput ca periferic nu numai din punct vedere literar, ci și politic.

Consider că toate acestea componente pot motiva, până la un punct, interesul statornic al lui Victor Vlad pentru creația poetică, dar și opțiunea (alături de competența) lingvistică, alături de formarea unui anumit gust estetic. Doar până la un punct - pentru că omul nu poate fi redus, șablonard, la *habitus*. Influența acestuia e greu de contestat, însă mărginirea tuturor acțiunilor la a fi rezultatul ineluctabil al *habitus*-ului e și mai dificil de justificat. Nu un determinism social steril se ascunde în evoluția poetică a autorului bănățean, ci un cumul de precondiții care au orânduit solul fertil pe care au căzut semințele propriilor căutări, efluviile propriei subiectivități. Pe această linie³, s-ar cuveni amintit că Paul Ricoeur distinge doi poli ai identității: *la mēmeté* și *l'ipséité*. Primul concept ar indica noțiunea de caracter (ca parte obiectivă a identității personale) și ar răspunde la întrebarea „ce sunt eu?”, în timp ce a doua noțiune corespunde interogației „cine sunt eu?” (Apud ALBULESCU, 2014, 72).

Așadar, *ce este* Victor Vlad? Un foarte tânăr român bănățean, trăitor în secolul al XIX-lea, bine educat, capabil să se deschidă spre marea cultură, dar și să exprime (simbiotic) cultura locală. Prima poezie în grai publicată de Victor Vlad (și semnată Delamarina), *Toaca la Logoj*, împlătește pasiunea pusă într-un gest încărcat de rezonanță spirituală cu superstiția șugubeață a „ghiocului”. Versurile se află undeva pe muchia dintre laudă și glumă inofensivă, în decorul sărbătoresc al apropierei Paștilor. Sărbătoare, bucurie de a fi împreună, de a găsi frumusețe în sunetul ritmic-descifrabil al bățăilor în toacă și echilibru în simplitatea unei succesiuni care trece dincolo de imanență – acestea ar fi reperatele în jurul cărora se țese povestea din *Toaca la Logoj*, în care Ioți

³ O abordare comparativă între Bourdieu și Ricoeur propune sociologul Gêrôme Truc, vezi <https://traces.revues.org/2173> [ultima accesare, 4 august 2017].

(calfa lui Toboc) îi miră cu iscusința lui pe lugojeni, îi impresionează și entuziasmează, (re)trezindu-le mândria de a aparține unui urbei de pe Timiș: „Baș dă pupi frăgaru-ăl mare/ Și baș Ioți-a lu Toboc/ Sus în vârf bace cu foc/ Toaca dă păreche n-are./ Toc! Ticotoc! Toc! Ticotoc!// Logojeții toț să miră/ Cum dă n-au și iei năroc!/ Toaca lor parcă-i dă soc,/ Glasu iei nu să răsfiră./ Toc! Ticotoc! Toc! Ticotoc!// Dar și Ioți-i zmau dă fire/ Nu-i ca alții motântoc./ Dântre toți ai care toc/ Iel bace mai cu simțire:/ Toc! Ticotoc! Toc! Ticotoc!”... Deși cadența bățăilor în toacă și „duhul” strecurat de maistor Ioți pot exprima, împreună, singularitatea sentimentelor și frumusețea irepetabilă a lumii, ele sugerează, indirect, și imperfecțiunea existenței – neputincioase atunci când vrea să repete isprava artistului. De aceea, spaima în fața posibilei stăviliri a desăvârșirii sonore adună emoții contradictorii: pe de-o parte, elementare (credința în deochi), pe de alta – spiritualizate (indefinibila nevoie de frumos).

Valorificarea graiului bănățean și influențele folclorice nu au limitat aria căutărilor poetice ale tânărului autor. Deși debutul poetic a lui Delamarina l-a constituit o creație în grai bănățean, *Liricul modern* („Dreptatea”, 1894, nr. 64, p. 7), cea de-a doua poezie publicată de autor în timpul vieții, a fost scrisă în limba literară, ca satiră îndreptată împotriva epigonismului eminescian: „Pe «Eminescu» îl închide/ Și prin păr mâna și-o trece./ Ia din cui lira și rece –/ Înțelegându-l – se decide/ A-l întrece.// [...] *Un șir de ani, copilă crudă,/ Cu sprâncenele-ți de muză/ Săruturi false ca de Iudă/ Îmi puneai furis pe buză./ Ah, ventuză!*” De aceeași factură tematică și cu aceeași versificație zgłobie este *Poeților profunzi*: „Eteric crezi al său sonet;/ Când colo-i: mămăligă.”

Tot în limba literară concepe Delamarina o satiră la adresa rigorilor din Școala Militară. Biografică și confesivă, *Pentru o muscă!* (publicată în „Familia”, XXX, 1894, nr. 19, p. 228) recrează tensiunea rece a disciplinei militare, în contradicție cu căldura (vulnerabilă a) umanului. Trădat de propriul corp și de răbdarea-i ajunsă la limită din pricina unei muște care-l chinuia, soldatul se alege cu zile de arest: „Stam în front ca stana mută, nici din ochi nu mai clipeam./ Numai arma cu cadență o-ncărcam și-o prezentam;/ Camarazii toți ca sfinții nu mișcau nici ei deloc./ Așa-i frontul, la instrucții, nu-i de glumă, nu-i de joc./ Și suflarea e mai înceată, totul merge ca-o mașină./ Frontu-i sfânt, soldatul aprig – numai frontului se-nchină;/ Gândul însă e mai liber și cu toate că-i sub arme/ Fuge mult și pretutindeni – nicio clipă nu adoarme./ Iese chiar și-afar’ din școală – pe acas’ se duce des./ Întâlnește rude, prieteni, domnișoare mai ales./ Astfel mă plimbam cu gândul și eu, nu mai știu pe unde/ În a cugetării mare, legănându-mă pe unde./ Când o muscă rău-crescută și cu mintea cam obtuză/ Vine țop și mi se-așază nechemată drept pe buză.”... *Pentru o muscă!* se pronunța zgłobiu și ironic asupra unei rutine care exclude (în mod mecanic) umanul.

Mediu, societate, identitate: fragmentări și recompuneri

Întorcându-ne la polii identității despre care vorbea Ricoeur (*la mēmeté* și *l’ipséité*), s-ar putea spune că poezia lui Delamarina, în întregul ei, reflectă limpede construcția unui caracter (*la mēmeté*) și redefinirea unei subiect profund (*l’ipséité*). Evoluția se distinge nu numai în prim-planul tematicii, bunăoară prin poezii declamativ-politice în care se reliefează un mediu traumatic (ca *Noi ni’s acasă*) sau prin construcții lirice evocatoare (cum e *Țucă-l moșu*), ci și pe un câmp aflate dincolo de scenariul poetic. În cele două tipuri de cod lingvistic la care a recurs prin alternanță (graiul bănățean și limba literară, într-un raport care-l avantajează net pe primul), se observă anxietățile de natură socială pe care scrisul le reînsuflește și le distilează. Se întvede, la Delamarina, o încercare de vindecare a traumelor (identitare) prin scris, așa cum se poate decipta și râvna autoconstrucției.⁴ Cu o identitate vulnerată în Banatul dualismului austro-ungar, tânărul autor nu a căutat în poezia concepută în grai bănățean un paradis imaginar, ci a încercat să transforme realitatea vieții lui (paradoxal, ordonată și totodată aflată în soluție) în viața creației sale – prin întoarcerea spre depozitul memoriei (istorice, afective, lingvistice) și pre-facerea lui într-un

⁴ Un studiu esențial despre convergența neliniștilor și vindecarea / construcția sinelui prin scris are Judith Harris, *Signifying Pain. Constructing and Healing the Self through Writing*, State University of New York Press, 2003. “Writing about painful experiences defends against world-dissolving powers that often accompany trauma, depression, and mourning”, scrie autoarea în *Introduction*.

zăcământ fertil al imaginarului. Sau, cu alte cuvinte, se operează o deplasare a focalizării de la spațiul public (social) la spațiul personal (al creației). Figurile recurente în poezia lui Delamarina, dar și opțiunea pentru graiul bănățean drept cod al creației acționează ca paliativ pentru frământările identității vătămate. E forma în care o identitate fragmentată își arată slăbiciunea, dar își și caută, hotărât, sprijinul.

Scriind despre lumea lui (marginală), într-un cod lingvistic periferic, Delamarina transferă realitatea în imaginar – acolo unde linia dintre dezagregare și reordonare nu le mai desparte, contradictoriu, ci le unește, compensatoriu. Strategia alternării limbii literare cu graiul bănățean în această cheie se poate înțelege: e o placă turnantă, un limbaj personal al minții în interacțiune cu ea însăși, o răsucire a sinelui în efortul său de re-regrupare și construcție. Întrebarea „cine sunt eu?” își aștepta răspunsul.

Bibliografie

ALBULESCU, Laura, *Sfinxul. Pierre Bourdieu și literatura*, Prefață de Mircea Martin, Postfață de Bogdan Ghiu, București, Editura Art, 2014.

BIROU, Virgil, *Încercări în frumoasa așezare a cuvintelor și sentimentelor*, „Scrisul bănățean”, 1961, nr. 2.

BISTRIȚIANU, Alexandru, *Doi scriitori bănățeni: Victor Vlad Delamarina și Ioan Popovici-Bănățeanul*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1943,

BLOOM, Harold, *Anxietatea influenței. O teorie a poeziei*, traducere din limba engleză și note de Rareș Moldovan, Pitești, Editura Paralela 45, 2008.

BOLDUREANU, Ioan Viorel, *Cultura populară bănățeană*, Timișoara, Editura Mirton, 2004.

BOURDIEU, Pierre, *Outline of a Theory of Practice*, translated by Richard Nice, Cambridge University Press, 1977.

BOURDIEU, Pierre, *Limbaj și putere simbolică*, traducere din limba franceză de Bogdan Ghiu, București, Editura Art, 2012.

DELAMARINA, Victor Vlad, *Scrieri. Poezii, proză, corespondență*, Ediție critică, text stabilit, studiu introductiv, tabel cronologic, notă asupra ediției, glosar, note, bibliografie, anexe și opinii critice de Grațiela Benga-Țuțuianu, Editura David Press Print, 2016.

ȚEPELEA, Gabriel, *Plugarii condeieri din Banat. Literatură în grai bănățean*, Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion Viorel Boldureanu, Timișoara, Editura Marineasa, 2005.

UNGUREANU, Cornel, *Geografia literaturii române, azi*, Pitești, Editura Paralela 45, vol. IV, *Banatul*, 2005.

VINTILESCU, Virgil, *Victor Vlad Delamarina*, Timișoara, Sfatul Popular al Regiunii Banat, Casa Regională a Creației Populare, 1967.

VINTILESCU, Virgil, *Un debut literar sub semnul independenței*, „Orizont”, 1977, nr. 9.

